

tede som bekendt Monrad i troen på regeringens fejlslagne politik. For det var Krieger og ikke Quaade, Monrad nærede tillid til.

Historikerne genoplever fortidens fænomener og søger at perspektivere deres konsekvenser. Men bør man virkelig gå så langt i sine konklusioner som Johs. Nielsen, der postulerer at begivenhederne i 1864 fik indflydelse på vort århundredes verdenskrig? Man har hørt om historikere som anklagede den russiske kansler A. M. Gorkakov for at være skyldig i udbruddet af den 1. verdenskrig (Lord Redesdale). Men indtil nu har der mig bekendt ikke været nogen der hævdede at begivenhederne i 1864 fik indflydelse på den 2. verdenskrig.

Emanuel Halicz

NIELS FINN CHRISTIANSEN: Arbejderbevægelsens forhistorie. Træk af den tidlige danske arbejderbevægelses politiske og sociale udvikling 1848 til 1880. SFAH Skriftserie, nr. 18. Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie, København, 1986. 188 s., ill. Medlemspris 100 kr., i bogladen 120 kr.

Blandt mange, som har engageret sig i den sidste snes års udforskning af den danske arbejderbevægelses historie, har det længe været anset for en væsentlig opgave at integrere resultaterne af den støt voksende primære forskning i en bred analytisk fremstilling baseret på marxistisk teori. Niels Finn Christiansen, der som forsker, lærer, redaktør m.m. har været en udførende kraft i den nuværende, anden generation af arbejderklassens historikere, er selvskreven til opgaven.

Bogens kyndige om end summariske beretning om de væsentligste begivenheder og forhold samt dens opdeling i korte velkrevne kapitler (i en klar, enkel og jargonfri stil) skulle lette læsningen for bredere kredse, mens professionelle historikere og andre samfundsforskere kan hente inspiration i forfatterens ubesværede måde at flette de konkret fortællende beskrivelser ind i præcise, teoretisk styrede analyser med en sikker sans for relevans og nuancer. De mange kapitler er i virkeligheden kædet sammen i en logisk struktureret helhed, hvor man kan skelne fire hoveddele med tyngdepunktet i den tredje omkring Louis Pio. Den første del (kap. 2-5) er en kronologisk og teoretisk bredt anlagt analyse af forandringerne i hele det danske samfunds klassestruktur fra ca. midt i det 18. årh. og derved en præcisering af de økonomiske og sociale vilkår for klassekampen. Der er således lagt op til en bred fortolkning af Danmarks historie, når forfatteren fortsætter med den næste hoveddel, som beskæftiger sig mere specielt med de politiske begivenheder og ideologiske holdninger til »arbejderspørgsmålet« i perioden fra den borgerlige demokratiske revolution i 1848 til Pios fremtræden i 1871, herunder de københavnske arbejderforeningers rolle (kap. 6-9). Bogens centrale stykke omkring Pio, Internationale, Gimlekongressen m.v. (kap. 10-16) rummer en rigt facetteret analyse af den socialistiske bevægelses teori og praksis – både dens styrke og begrænsninger. Den sidste del (kap. 17-20) beskæftiger sig mere indgående med den faglige kamp og de organisatoriske erfaringer, herunder forsøgene på organisering af arbejderkvinderne, den organisatoriske adskillelse af partiet og fagforeningerne og den næsten totale udslettelse af bevægelsens organisationer under den økonomiske krise i slutningen af 1870'erne. Det sidste kapitel minder læseren om bevægelsens genopbygning i

80erne og 90erne og antyder betydningen af den første fase for den efterfølgende udvikling.

Bogen rummer stof nok til en stribe faglige (og politisk-ideologiske?) kontroverser. Forfatterens argumentation til støtte for en venstrefløjshabilitering af Pio er meget nuanceret, men kan netop derfor tjene til at intensivere debatten om bevægelsens »oprindelige« karakter som revolutionær eller reformistisk. Omperiodiseringen (dvs. udvidelsen af »forhistorien« til at dække Pio og 70erne) kan have flere gode grunde, skønt forfatteren ikke anfører nogen direkte. Måske er begrebet forhistorie i det hele taget uheldigt, da det blokerer for en opfattelse af udviklingen som en serie overlappende faser, en tilgang som i højere grad lægger op til analyser af kontinuitet og brud, ikke mindst med hensyn til den politiske mobilisering. Nogle vil måske finde forfatterens teoretiske tilgang for fleksibel, mens andre begribeligvis vil mene, at det ikke er rimeligt at måle arbejdernes og ledernes bevidsthed og teoretiske indsigt i forhold til Marx, hvilket iøvrigt – og vistnok noget overflødt – hyppigt kommer til udtryk i teoretisk moraliserende tilføjelser. Men hvis bogen giver anledning til kontrovers på disse og andre områder, er det forfatterens klare fortjeneste at have leveret et solidt grundlag for en mere kvalificeret og frugtbar debat.

Michael Wolfe

NYESTE TID

PETER HEINACHER: Der Aufstieg der NSDAP im Stadt- und Landkreis Flensburg (1919–1933). 1. Textband, 381 s. 2. Anmerkungs- und Dokumentenband, 264 s. + 41 fotoplancher. Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte e. V. Nr. 38. Flensburg, 1986.

Som Heinacher selv fastlår, har mængden af litteratur om nazismens fremvækst og »Det tredje Rige« efterhånden nået et næsten uoverskueligt omfang. Ikke mindst på regionalt og lokalt plan er der dog stadig uudforskede områder, således det af Heinacher behandlede. I indledningen redegøres omhyggeligt for den eksisterende forskning på området. NSDAP's overraskende styrke ved valgene i Slesvig-Holsten i begyndelsen af 30'erne vakte tidligt historikernes – og sociologernes – interesse, men efter Stoltenbergs og Heberles banebrydende arbejder fra begyndelsen af 60'erne var der i en årrække meget stille om dette afsnit af Slesvig-Holstens nyere historie. Dette er nu ikke længere tilfældet, som det meget klart også fremgår af Heinachers meget omfattende litteraturoversigt.

Med sin dissertation har han villet undersøge nazismens fremvækst i Flensburg by og landkreds på baggrund af den særlige situation i dette område. Allerede før 1. Verdenskrig havde et »völkisch«-antisemitisk parti her opnået bemærkelsesværdige resultater ved rigsdagsvalgene, og afstemningskampen 1918–1920 prægede tillige den politiske bevidsthedsdannelse i stærkt national retning. Herudover fremhæver Heinacher, at netop Flensburg og omegn var særlig hårdt ramt af den tilspidsede økonomiske situation i Tyskland efter 1921. Ikke desto mindre konstaterer han, at nazisternes gennembrud skete senere end i andre dele af